

TALÁLKOZÁS AZ ŐSÖKKEL

MÁSKÜLÖNBEN olyan volt a gyerekkorom, mint más faluszei sorstársamé: nyári legeltetések, fészekrálások, téli szánkózások, ügyetlen csúszkálások a kicsi bakancs talpán vagy a magunk eskábálta féllabas korcsolyán. Később kényszerű térdepelés a kevéske föld hagyma- vagy krumpelivetésén, kőélterítés és marokverés a másfél holdas gabonátáblán. Közbeni örömeikkel persze: tojástartó találtunk a megvágott fánál, nyulat ütöttünk az elhajított bottal, karikást kaptunk valamelyik ezermester sógortól, nagybácsitól. Mindebből részlehettem magam is.

De nekem több is jutott: András bácsi, meg a titokzatos kert, tőlünk a hatodik szomszédban. Mindenki más szegény embernek tartotta. Nem bírt a három holddal, felesbe adta. Úgy csalták meg, ahogy nem szegényelltek. Ki-nevették a kertje miatt, amelyben a fekete baracktól a füügig, s az ötszínű rózsától a fába szemezett ribizskéig számtalan fura növény tenyészett. Szegénynek tartották, pedig dúsgazdag volt. Keshedt kalapja alatt és ujjai begyében ezerféle titok nyitja rejtőzött. Csak egy hiányzott közülük: a pénzcserinálás és a szerzés tudománya.

Hogy gazdag volt, semmi kétség: még bányát is tartott. Hátul, a kert partosabb felén. Négy-öt ásonyomra olyan finom homokot — pontosabban, s az ő szavaival: ós-iszapot — talált az ember, ami járdaépítéshez, új fal meszeléséhez, de még tömölőd eselésének keveréséhez is igen alkalmas volt. Hordta is boldog-boldogtalan kosárral, talicskával, zsákkal. A bányagödör falából időnként csontok, megrepedt edények hullottak ki. Ezeket aztán kidobálták a bányászok a partra, oly egykedvűen lódtíva meg lábszárcsontot és koponyát, mintha csak kiszáradt fa gyökere akadályozná a lapátot. A hasas úrnakra még csak fordítottak némi figyelmet. Ezeket jól oldalba kólintották, essen szét rendesen, hátha valami kincs gurulna elő a belsejéből. Kincsek azonban ritkán kerültek a finom homok között. Csontok kazalszám.

— Temető volt itt a parton — mesélte az öreg olyan természet-szerű bizonyossággal, mintha már akkor is övé lett volna a porta, s az ablakon át figyelte volna, mint helyezik lovával együtt a sírba elpusztult társukat a pogány magyarok. — Kijárt még akkor a Marus minden áldott tavasszal, nem maradt szárazon csak ez a néhány partosabb terület. Ezeken éltek, temetkeztek az akkori emberek. Így sorolta az igazgató úr is, aki földúratta a kertet valamikor. Ami maradt, azért nem kár, azt mondta. A fontosabbját elvitték.

Semmi meghatódást nem éreztem az ősökkel való első találkozásokról. Kicsit félenként pillogtam a „halálfejekre”, pálcával bököttem a széthullott edények belsejét, átvéve a felnőttek izgalmát:

hátha mesebeli kincsek tartózkodnak a homokkal bélelt urnákban.

Az igazgató úr, Móra Ferenc kalauzolt a második találkán. Igaz, ez csak úgy asztal fölött görnyedve, könyvet lapozva, amolyan álombeli szelvények között történt, az ő földalatti utazásainak naplójából azonban oly erősen éreztem a találkozást, hogy néha valós emlékként bukkan föl nekem Nagyszéksós, Lebő, Csóka, no meg a szőregi Máder kéményséprők dombrol leszaladó kertje. Mintha magam is ott botladoztam volna az igazgató úr és Kotormány János, a személye körüli miniszter nyomában, amikor megkoccant az ásó, amikor megcsillant az aranyból való fibula, s előpergett egy hajdanvolt vitéz pitykegombja.

Ilyen volt nemvolt találkozásom és a közben mindig erősödött vágyakozás után fogadtak végre igazi audiencián idén nyáron az ősök. Azok mégpedig, akik föltehetően a legelső között raktak tüzet és házat itt a nagy lapos Alföldön. Felgyő mellett, Űrmős bácsi tanyaszomszédjaként tartózkodnak itt, ki egy, ki másfél ezer éve. Annak meg éppen tíz esztendeje, hogy László Gyula professzor úr kézbesítette nekik az Akadémia kilakoltatási parancsát, s azóta minden nyáron megváltja itt egy néhány szelvényre való darabon a földet, föltárva avarok és más népek csontjait, edényét, gyöngyeit, s a legelső magyarok építkezésének nyomait. Az efféle munka nem halad gyorsan. Azért sem, mert kapkodni vétek lenne, no meg azért sem, mert az akadémiaknak mindig több tennivalójuk lenne, mint amennyi pénzük van. Nem szájtáfi bámészkodásra, munkára jelentkeztünk négy napra a professzor úrnál irodalomtörténész barátommal, akinek tenyere és izmai az enyémhez hasonlóan igen könnyen emlékeznek, ha földet mozgató szerszámmal esik találkozásuk.

Csalódtunk persze, mert a hosszúnyelű lapátokra és az ásókra a miénknél is alkalmasabb kezek várakoztak itt: csupa régi és tapasztalt csongrádi kubikosokból álló brigád végzi a földmunka nagyját. Nekünk apróbb szerszámok jutottak tehát, a falsímításnál is használatos kicsi kanál, meg a még apróbb „spakli”, no és a seprűk, ecsetek, amelyekkel olyan tisztára lehet „glancolni” az ezeréves őst mintha csak tegnap öntött műanyagból lenne a bordája. Amikor idáig érünk, mindig visszatér néhány ember a kubikosok közül, lepillantanak a magas partról, szemrevételezik, mi is lett hát azóta, hogy ők az első koccanás után itthagyták.

— Szépen kicsinosítják.
— Szépen — mondja a másik.
— Na, majd ha minket így sóprógetnek, komám. Akkor már nem lesz csiklandós a talpam!

— Hej, csak már azt látnám, hogy téged glancolnak így, komám...

Ezek a fiatalabbak. Az idősebbek nem szólnak hebehurgyn. Nézik csak a fényképezésre kicsinosított őst, no és hallgatják a mi vélekedésünket. Valamelyikük mégis megszólal, nyilván a tapasztalatlanabbak közül való, mert azt kérdezi:

— Magyar volt?
— Persze — válaszol neki Mihály bácsi, minden kubikosok doyen-je. Bizvást nevezhetjük így, nem valószínű, hogy rajta kívül széles e hazában még valaki így ugrál gödörből ki és gödörbe vissza nyolcvankét évesen, hatvanhat évi állandó földmunkával a háta mögött. Ki tudja, hány Gellért-hegyre való földet mozgatt meg ennyi idő alatt? Tizedik éve napszámoskodik itt a professzor úr mellett, az efféle munkában is ő hát a legkitanultabb. — Magyar ez mind — mondja a társának. — Vagy pedig avar. De hát az majdnem ugyanaz, csak valamivel öregebb.

A cimbora tökéletesen elégedett a válasszal, már csak arra kíváncsi, férfi volt-e az illető, vagy nő. Erre már Mihály bácsi sem válaszol azonnal. Kérdezve szól le a gödörbe:

— Férfi, ugye?
— Igen — hagyjuk rá mindketten, s velünk kacsint a „kis professzor”, Bálint Csanád régész is, noha az ő segítségével találgattuk, vajon hány gyermek anyja lehetett az egykori avar menyecske, aki még apró üvegyöngyeit is megőrizte nekünk, amivel a ruháját díszítették.

— Mondom, ugye — bólogat Mihály bácsi, távozóban már magyarázza is a társának, milyen jelekből lehet az ilyesmit megállapítani.

Ebédhez seregűnk mind, kis- és nagylapátosok, miközben a műút felől nagy csellengve közénk hajt egy részeg biciklista. Kis híján leveri egyikünket a lábáról, de nem száll le, örül, hogy sikerült föntmaradnia, teker tovább, meg sem állva a professzori sátorig.

— Maga a professzor úr?
— Igen, én.
— Aztán mondja már, hogy érdeklő-e magát az ilyesmi? Már-hogy olyan csont meg efféle...

— Hát, ha kedvemre való, igen.
— Hát akkor kapjon föl egy biciklire, aztán gyűjjék velem. Olyan kazallal mutatok én ott a major felé... Szóltam én előbb a rendőrnek, de azt mondja, ezek olyan régiek, hogy ezek már a professzor úrnak tartoznak... A gép húzta ki őket, a partból, amikor a csatornát... Osztán mondja már — kicsit félrevonja a professzort, majdnem súgva kérdi — valami pénz jár ezért?

— Semmi, barátom, semmi...
— Na, nem is azért, ugye majd megegyezünk...

— Mondom, hogy pénz nem jár, az ilyesmit bejelenteni, kötelesség.

— Nem is a pénz, doktor úr, értem én...

Lehet, hogy ő érti, mi nem. Vállaljuk azért mi hármán fiatalabbak, hogy elkerekedünk a bejelentővel a major felé. Az út legelőkn, bokros tanyák közt vezet. Simára tapodott, kényelmes csapás. Vezetőnk mégis ledobja a kerékpárról százméterenként. Célhoz érünk azért. A partoldal valóban adott munkát az ekének. Csontok, apró cserepek, még fém-tárgyak is előkerülnek kevés ka-

pirgálás után. Első becslésre középkori magyar falu szelének vélhetjük.

— Ez még semmi! — hadonászik a részeg ember. — Mennyi van a tanya mellett az én földemben. Ahol most a búza van. Azt hányassák föl előbb a doktor úrnak. Lehet akár mindjárt aratás után. Ha azt földúratták! Ott aztán...

— Szólót akar bele jövőre, ugye?

— Azt, azt — bólogat élénken.

Értjük már a buzgólkodás okát. El is köszönünk hamarosan a düllöngelő bejelentőtől, megnyugtattuk, hogy aratás után jövünk, s jól megforgatjuk a földjét. Ebben megnyugodva ledől az akácok hűvösébe, s mire mi föl-kászálódunk a biciklire, már horkolva alszik. A lelőhely természetesen bekerül a térképre, s természetesen jó néhány aratást vár még, amíg a többiek után sorra kerül.

— Első, vagy második világháború? — kérdik az otthon maradt kislapátosok, amikor visszaérkezünk. Megnyugtattuk őket, hogy a dolog nem érdektelen. Ezen a tájon, amely mindenféle népek lakó- és temetkezőhelye volt, szándékosan sem lehet félrevezetni a régészt, még az olyan alginas kislapátost sem, amilyenek mi vagyunk.

Déli pihenőt alig tartunk. Ebéd után hamarosan visszaeszkedünk újra a gödörbe, s nekilátunk egy újabb sárga téglalapnak. A valamikor mozgott föld ezerred múltán is mutatja az egykori ásás helyét, centiméternyi pontossággal körülrajzolható a sír, amelyben a következő csontváz (ahogyan Móra napszámosai után mi magunk között nevezzük: „a vajz”) várja, hogy napvilágra hozzuk. Forró a gödör, egy óra múlva igen napszitta „vajzológusok” leszünk, ám dolgozunk keményen, mert kipillantva a veremből ott a szomszéd szelvényben fölénk magasodva hajladoz Mihály bácsi a nyolcvankét évével. Parancsoló példa. Tisztába tesszük a kis mongoloid fejű atyafit, aki a hant alól előkerült, s kezdünk a következőhöz. Ennek a koponyája bukkan elő legelőbb, de nem a megszokott felével. Arccal lefelé, vagy oldalra temették?

Elég párszavas tanácskozás, a nagyasos szaktársak fölénk gyűlnek, s kezdődik a találgatás:

— Na, szögény, ezt elemisztették!

— Alighanem valami betyár lehetett, nem az ú népkéből való...

— Lókötő vót, lefűleték, oszt helyben mindjárt elintézték. Nem vót akkor bírság fölőbbvitel...

Krimet semmi dolog mögött mindenki. Elszállingóznak azért dolgozni, majd visszanéznek, na előbbre tartunk. Közben persze tovább szövik a szégyenlősen elforduló atyafi esetleges históriáját. Valaki már azt mondja, fiánc lehetett, a pálinkát gyűjt el-lenőrizni. No, ezt azért kinevetik, mert „nem volt akkor még pálinka, Noé apánk is csak a szőlőt vitte be a bákába, igaz a törkölyt már akkor is kifőzheték...”

Hamarosan összedől persze minden elmélet, mert kiderül, hogy a hajdani vitéz csak azért fordul el, s húzza maga alá a lábait is, mert nem avar, nem honfoglaló magyar, hanem még öregebb, bronzkori ő, akkoriban pedig a sírban ezt találták alkalmas fekvésnek. Az embereket nem mosolyogjuk meg, magunkat igen. Mert a mi agyunk is hasonló kövekkel örölt. Hiába szedett magába több ismeret az ember a régmúlt korokról, mint mondjuk Mihály bácsié, a titok megfejtéséhez huszadik századi ésszel közelít, hajlamos kifejteti olyan meghatározó jellegű dolgokat, mint a vallási szokások, a primitív ember természetfölbőlti öröktől való nagynagy félelme.

EZEKEN GONDOLKODUNK, miközben előseperjük a bronzkori atyafi edényeit is, amelyek a közelben, a keze ügyében voltak, nyilván élelemmel megrakva, ne kelljen éheznie a túlvilágon, amíg valami rendes zsákmányt nem ejt. Mindezt magunk is megmagyarázzuk, mindent megmagyarázni azonban a régészek sem tudnak. Így első pillantásra nem is nagyon szokásuk. Ez különbözteti meg őket az ilyen magamfajta négynapos „régésztől”. De rájöttem: nem szakmai gőg, tekintélyféltés némítja meg őket. Nyilván az ő agyukat ugyanúgy pörgefi a minden emberre jellemző kíváncsiság, mint a miénket. Talán nagyobb sebességgel is, mert tapasztaltak, ismereteik is bőségesek. Mégsem sietnek az ítélettel, megvárják a különböző vizsgálatok eredményeit, összehasonlításokat tesznek. Türelemre (még mindig és újra türelemre) kényszerítik magukat. Ettől régészek, s ettől tudósok.

Ezért híhetünk nekik.

ANNUS JÓZSEF

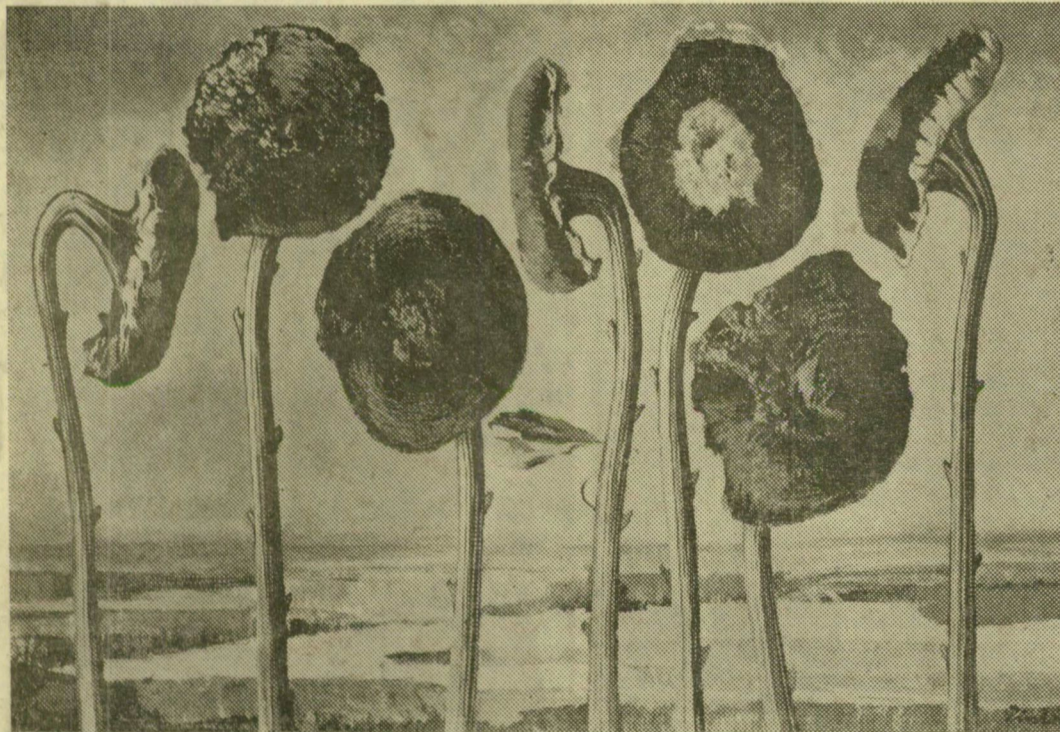

Pardi Anna A SZILVAFA

Egymásé voltunk mi sokszor, úgybizony szilvafa hajlós ága,

képzelet sem elég meglevenítésére csodák csodájának, bizony, bizony szilvafa levedlett agancsú ága,

kabátban jön most, alig köszön, süttőgős ága nem hajol a száma, szilvafa önfeledtség nélküli törzse állj meg a téiben, igérgess, kívánj még sok-sok jót nekem.

Pintér József

Végh Andras

Nyitott térben

Napraforgók